

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Польське Товариство педагогіки філософічної
імені Броніслава Ф. Трентовського (TRF)
Відділення загальної педагогіки та філософії освіти
Національної академії педагогічних наук України
Інститут вищої освіти НАПН України
Кафедра філософії**

**За підтримки
МІЖНАРОДНОГО БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ
«ФОНД ОЛЕКСАНДРА ФЕЛЬДМАНА»**

**МАТЕРІАЛИ
XXII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

«ОСВІТА І ДОЛЯ НАЦІЇ»

**«ОСВІТА У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ:
СВІТОВІ ТА УКРАЇНСЬКІ КОНТЕКСТИ»**

(25–26 червня 2021 року)

**Харків
ХНПУ – 2021**

Редакційна колегія:

М.Д. Култаєва	– доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедрою філософії, головний редактор; Україна;
Н.В. Радіонова	– доктор філософських наук, професор, заступник головного редактора; Україна;
С.В. Бережна	– доктор філософських наук, професор; Україна;
Бертелсен Дейл	– доктор філософії, професор Блумбергського університету; США;
Гулда Мечислав	– доктор соціологічних наук, професор Гданського університету; Польща;
І.Д. Денисенко	– доктор філософських наук, професор, Україна;
О.О. Дольська	– доктор філософських наук, професор, Україна;
І.О. Радіонова	– доктор філософських наук, професор; Україна;
О.В. Садох	– доктор філософських наук, професор; Україна;
М.В.Триняк	– доктор філософських наук, професор; Україна;
О.М. Роговський	– доктор філософських наук, професор; Україна;
К. Штадлер	– доктор філософських наук, професор Віденського Інституту права, Австрія.

Затверджено Вченою радою

*Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол №6 від 30 червня 2021 року*

«Освіта і доля нації». «Освіта у викликах сьогодення: світові та українські контексти»: Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 червня 2021 року) / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2021. – 96 с.

Збірник містить матеріали доповідей з питань філософії, світоглядної культури, життєтворчості та актуальних проблем освіти і виховання у сучасних соціокультурних контекстах.

Збірник розраховано на наукових та практичних працівників у галузі освіти, викладачів вищої та середньої школи, докторантів, аспірантів, магістрів та студентів вищих навчальних закладів.

решению теоретических и практических задач. Таким образом, трансформация самого образа жизни современного человечества обосновывает значимость владения комплексными навыками мышления, прежде всего критического и творческого. Философская эссеистика в определенном смысле представляет собой школу креативного мышления. Между тем задачей эссеистики должен стать поиск языковых средств, адекватных коммуникативной цели автора текста и не во всех случаях ограниченных стандартами литературного языка, что позволяет поместить философскую эссеистику в контекст современной лингвистической прагматики и нестандартного мышления. Креативное письмо позволяет отойти от стандартного деления на сочинения-описания-рассуждения и перейти к эссеистической форме письма. Это может быть эссе на чужой текст; в качестве исходной реплики в письменном диалоге выступают в этом случае не только литературные фрагменты, но и любые отрывки, включая тексты СМИ, а так же собственный доказательный текст на спорную тему.

Философская эссеистика как потенция инвариантного смыслового базиса содержаний человеческого познания определяет саму возможность когнитивной спонтанности, часто выступая как аналог хаоса в когнитивных процессах, составляющих креативное поле поиска, разнообразие ходов развертывания мысли... Активное допущение даже «глупых» действий и идей есть механизм выхода за пределы стереотипного мышления. Абсурд есть кладовая рационального, его стимул и его потенциальная форма. Феномен «продуктивных ошибок» четко соответствует логике прохождения через абсурд как необходимого условия креативности мысли. Философская эссеистика как школа креативного мышления являет собой «вакансию» бытия в мире, открывающуюся реальность как бы напрямую, а не через призму устоявшихся представлений. Это возможность пристановить в себе, насколько это возможно, соблазн принятия готовых, культурно апробированных оценок и интерпретаций.

УЧИТЕЛЬ І ЛІКАР: ЛЮБОВ ДО СПРАВИ, УЧНІВ І ЛЮДЕЙ

Г.В. Корж, м. Харків

Хто в дитинстві не мріяв бути вчителем чи лікарем? Але щоб стати справжніми професіоналами, треба витратити багато років на теоретичне

навчання в медичному університеті та здобуття професійних навичок у щоденній практиці лікування і допомоги людям. Професійна підготовка висококваліфікованих лікарів і вчителів є складним і відповідальним процесом, вимагає багатьох зусиль від людини, яка прагне стати кваліфікованим спеціалістом: високого рівня особистісної мотивації і працездатності, рефлексії щодо досвіду відомих особистостей і пересічних фахівців, особливо в умовах сучасних надзвичайно динамічних змін, високого рівня технологічних можливостей і непередбачуваних щоденних ситуацій. Поле співпраці (взаємодії) вчителя і лікаря на ниві школи та поза її межами сьогодні є багатогранним і різноаспектним. Щоправда, в українських реаліях професії вчителя і лікаря з невисокою заробітною платою, вимогою високої відповідальності й високим рівнем професійної напруги, є не надто привабливими для тих людей, хто пов'язує значення професійної діяльності лише з матеріальними доходами. Таке помилкове розуміння професії лікаря і вчителя стає все більш поширеним в нашому комерціалізованому світі, що не сприяє підвищенню престижності цих професій серед населення. Крім того, в спільнотах вчителів і лікарів в сучасну нам постіндустріальну епоху швидких змін і ціннісно-сміслових спрощень усе більш відчутною є тенденція розуміння цих професій як достатньо вузько спеціалізованої діяльності: вчитель має навчати дитину основам наук, формувати компетентності, а лікар – лікувати хвороби та запобігати поширенню небезпечних інфекцій. Незнання (нерозуміння) своєї ролі, своєї місії, нестача базових знань (педагогічних і соціальних – у лікарів, медико-біологічних – у вчителів) заважає фахівцям (лікарям і педагогам, управлінцям) бачити проблеми виховання і освіти комплексно (цілісно та на окремих рівнях людського буття – на біологічному, психологічному, соціальному, духовному), правильно їх формулювати і вирішувати.

Проблема виховання і піклування про підтримання належного рівня здоров'я дитини настільки ж давня, як й сама людина. Саме тому вчитель і лікар – це дві стародавні професії. З прадавніх часів в історії всіх культур існували тісні зв'язки між вихованням, навчанням, передачею життєвого досвіду і здоров'ям людини. Вже у племінних народів система виховання вимагала уваги до екзистенційно важливих процесів людського життя, таких як забезпечення здоров'я, виховання фізичної і психічної витримки, запобігання хворобам. В Давній Греції професії лікаря не надавали великого значення, разом з тим, особливо почитали жерців бога медицини Асклепія, які

пропонували своїм пацієнта лікування у сні від всіх хвороб. З розвитком цивілізації багато відкриттів в галузі медицини розширювали межі людського пізнання, а відкриття у «сфері духу» впливали на медицину.

Батьки відомих давньогрецьких філософів мали відношення до медичної діяльності: у Сократа мати була повітуха, у Аристотеля – батько придворним лікарем. Цікавий факт, що хоча Сократ мав батька-каменотеса, але саме із медичної діяльності матері Фенарети (повітухи), він взяв метод масьтики (μαῖευτική se. Τέχνη – «повивальне мистецтво») як спосіб пробуджувати думки молодих людей, витягувати приховане в людині правильне знання. Треба зазначити, на думку Сократа, завдання скульптора, митця, теж є важливим: «Скульптор має виражати у своїх творах стан душі», – говорив філософ своєму співрозмовнику Клітону.

Філософи приділяли багато уваги проблемі зв'язку душі і тіла. Так, якщо в антропології Платона тіло і душа чітко відмежовані одне від одного, причому душі належить панувати над тілом, то Аристотель вважав, що багато станів душі залежить від тіла. У найширшому сенсі саме душа є принципом життя для всіх живих істот (як для рослин, так і для тварин). У своїй психології Аристотель розрізняє три частини душі: вегетативна або рослинна душа, чуттєва або тваринна душа і розум, який притаманний тільки людині. Св. Августин захищав духовність душі, вважав її однією субстанцією, пов'язував із пам'яттю, розумом і волею.

Представники різних культур і релігій мали відношення до освіти і медицини. До Ісуса підходили люди, вони слухали його, оздоровлялися, зцілялися. Християнство сформувало нове ставлення до світу та життя. Відомо, Святе Письмо ставить завдання учителя, педагогічну діяльність над багатьма іншими: «Розумні сятимуть небесним сяйвом, – ті, що навернуть багатьох до справедливості, неначе зорі, повіки, назавжди» (Дн 12, 3). Серед арабських середньовічних філософів були вчителі та лікарі. Авіценна (Ібн-Сіна) відомий як лікар, філософ, вчений-енциклопедист, написав близько 160 творів з медицини, фізики, математики, геології, мовознавства, музики, логіки та інших філософських наук. Серед найважливіших творів філософа і лікаря виділяється «Canon medicinae», який мав 30 видань латинською мовою (Авіценна писав арабською мовою) і протягом багатьох століть був енциклопедією медичної науки. У вченні мислителя психологія ґрунтувалася на емпіричних засадах. Ісламський середньовічний мислитель Аверроес вивчав теологію і право,

медицину, математику й філософію. Писав коментарі до праць Галена (грецького лікаря, хірурга і філософа римської доби) та Авіценни, але в історичній пам'яті людства залишив слід, насамперед як «коментатор» Аристотеля. Вважав, що існування Бога можна довести розумом незалежно від одкровенень (такої думки дотримувався і Тома Аквінський). Відомий єврейський філософ Маймонід мав медичну практику, був особистим лікарем султана Єгипту Салах ад-Діна. Відома книга Маймоніда «Настанова заблуканим» була написана для філософів, що втратили віру. Хотів примирити Аристотеля з юдейською теологією: Аристотель – авторитет підмісячного світу, Одкровення – небесного. Але філософія і Одкровення поєднуються у пізнанні Бога, пошук істини вважав релігійним обов'язком. З розвитком людства системи виховання і лікування ускладнювалися. Їх розвиток відбувався не ізольовано, а в складній системі суспільного розвитку.

Розвиток цивілізації не тільки розширив можливості людства щодо лікування хвороб, але й загострив проблему здорового способу життя. Погіршення стану здоров'я багатьох дітей сьогодні викликають не тільки спадкові хвороби, а й шкідливі звички – куріння; уживання алкоголю, некорисних продуктів та напоїв; інтернет-залежність тощо. Сучасна наука виділяє чотири сфери людини: біо – (тіло), психо – (психіка), соціо – (спосіб поведінки), духовну (дух). Дитячі хвороби та їх профілактика зачіпляють всі сфери, тому людині на етапі дорослішання потрібна комплексна допомога: і вчителя, і лікаря.

Прикладом лікаря і вчителя, який все життя продовжував піклуватися про здоров'я людей (духовне та фізичне), є хірург і учений, архієпископ Лука Войно-Ясенецький (1877–1961). Валентин Феліксович був духовним наставником для багатьох мирян і педагогом для професійних лікарів, хірургів. Він писав про себе: «Не пробуйте розділити хірурга і єпископа. Образ, розділений надвоє, обов'язково виявиться неправильним». Лука Войно-Ясенецький прожив драматичне, але цілісне життя християнської віри і соціального служіння, віри в Бога і виконання професійних обов'язків лікаря і вченого, життя повне на непересічні вчинки, милосердя, допомогу іншим людям життя, розвиток науки, поширення християнської віри. Валентин Феліксович вірив в Бога, проте його віра не була забобонною чи магічною. Його батьки були набожні люди (батько – католик, мати – православна). У автобіографії «Я полюбив страждання» він пише: «Релігійного виховання я в

родині не отримав, і, якщо можна говорити про спадкову релігійності, то, ймовірно, я її наслідував головним чином від дуже побожного батька». В часи дитинства і юності майбутній лікар і архієпископ знайомиться з художнім мистецтвом, розвиває і зміцнює талант живописця: здобуває ґрунтовну освіту у Київській художній школі, вчиться живопису у Мюнхені. Ці заняття посприяли розвитку таланту анатома (наприклад, в університеті ліпив із глини кістки людини) і подальшому становленню як хірурга. Валентин Феліксович писав: «З мене не стався художник, проте я став художником в анатомії та хірургії».

Валентин Феліксович глибоко усвідомлював важливість повсякденних добрих справ. Вже будучи досвідченим хірургом, у складних життєвих і побутових умовах (засланий радянською владою до Сибіру), на межі фізичних сил Валентин Феліксович не припиняв лікувати хворих людей, робив операції. Дослідниця А.П. Алексеєнко пише: «Його високий дух і прагнення служити Богу виділяли його серед інших...він пройшов свою найскладнішу дорогу з великою християнською гідністю і смиренністю» [1, с. 33].

Література:

1. Алексеєнко А.П. Бути людиною – головне життєве кредо Ф. Войно-Ясенецького // Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті свт.Луки (В.Ф.Войно-Ясенецького) – Київ, вид-во НМУ ім. О.О.Богомольця. – С. 30–34.

ТОПОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ У СУСПІЛЬСТВАХ ТОТАЛЬНОГО ЦИФРОВОГО КОНТРОЛЮ

І.А. Лаврова-Рейнфельд, м. Біла Церква

*Влада всюди діюча; не тому, що вона охоплює все,
але тому, що вона виходить звідусіль.*

Фуко

У наш час топологія освітніх констант пов'язана скоріше з темпоральною характеристикою «зараз», тоді як відома філософська ідеологема «тут» загублена в своїй значущості для суспільства технологій штучного інтелекту.

Втрачаючи звичні соціальні коди тілесності, сучасність (суспільство) розлучається з тією реальністю, яка супроводжувала людство впродовж

ЗМІСТ

1.	Култаєва М.Д. Освітні і виховні виклики пандемії	3
2.	Дічек Н.П. Етнокультурні уявлення української молоді у вимірі сучасних україно-польських відносин	4
3.	Лях В.В. Трансформація освіти в інформаційну добу: зміст і рамкові умови	8
4.	Шевченко С.М. Діти з особливими потребами в період навчання і виховання в екстремальних умовах пандемії.....	12
5.	Усов Д.В. Нові вимоги до толерантності в сучасному інформаційному суспільстві	16
6.	Сагуйченко В.В. Освітні і наукові комунікації: цифровий контент.....	18
7.	Варич Н.І. Україномовні маршрути в глобалізованому освітньому краєвиді.....	23
8.	Васильченко Р.В. Військова освіта і національна безпека України	24
9.	Григорова Н.В. Семантики і поняття кризи у німецькомовних дискурсах, присвячених COVID-19	26
10.	Грицай О.М. Інтерактивна освіта: глобалізація та індивідуалізація освітнього процесу	27
11.	Дольська О.О. Інформаційний сад в якості локації соціалізації (про зміни геометрії простору соціалізації)	29
12.	Кобзева Ю.Ю. Философская эссеистика как школа креативного мышления.....	31
13.	Корж Г.В. УЧИТЕЛЬ І ЛІКАР: любов до справи, учнів і людей	32
14.	Лаврова-Рейнфельд І.А. Топологія сучасної освіти у суспільствах тотального цифрового контролю.....	36
15.	Марчак О.Ю. Освіта: уроки «текучої модерності».....	40
16.	Радіонова Н.В. Соціокультурний простір Слобожанщини ХІХ ст. у ретроспективі і перспективі розвитку сучасної освіти	42
17.	Роговский А.М. Ситуация постчеловека: опыт диагностики.....	44
18.	Садох О.В. Освітні каузації в суспільстві ризику	46
19.	Семко М.О., Шаблевська І.Ю. Особливості функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів	48